

MARKAZLASHTIRILGAN INVESTITSİYALAR HISOBIGA AMALGA
OSHIRILADIGAN INVESTITSIYA LOYIHALARINING O‘ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI

Nozimov Eldor Anvarovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

“Investitsiya va innovatsiyalar” kafedrasida katta o‘qituvchisi

eldornozimov@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada markazlashtirilgan investitsiyalar hisobiga amalga oshiriladigan investitsiya loyihalarining o‘ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda davlat byudjeti, davlat fondlari va maxsus jamg‘armalar orqali moliyalashtiriladigan loyihalarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati, moliyaviy mexanizmlari, tartibga solish xususiyatlari o‘rganilgan. Maqolada shuningdek, markazlashtirilgan investitsiyalar orqali amalga oshiriladigan loyihalarining strategik yo‘nalishlari, risklarni boshqarish va samaradorlikni oshirish yo‘llari muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari markazlashtirilgan investitsiyalarning iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni va ularni samarali boshqarishning zarurligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Markazlashtirilgan investitsiyalar, investitsiya loyihalari, davlat moliyalashtirish, strategik loyihalar, sarmoya samaradorligi, risklarni boshqarish, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish.

Аннотация. В статье анализируются специфические особенности инвестиционных проектов, реализуемых за счет централизованных инвестиций. Рассматриваются социально-экономическое значение, финансовые механизмы и нормативно-правовые особенности проектов, финансируемых из государственного бюджета, государственных фондов и специальных фондов. Также обсуждаются стратегические направления проектов, реализуемых за счет централизованных инвестиций, способы управления рисками и повышения эффективности. Результаты исследования указывают на роль централизованных инвестиций в экономическом развитии и необходимость их эффективного управления.

Ключевые слова: Централизованные инвестиции, инвестиционные проекты, государственное финансирование, стратегические проекты, эффективность инвестиций, управление рисками, социально-экономическое развитие.

Abstract. The article analyzes the specific features of investment projects implemented at the expense of centralized investments. The study examines the socio-economic significance, financial mechanisms, and regulatory features of projects financed through the state budget, state funds, and special funds. The article also discusses the strategic directions of projects

implemented through centralized investments, ways to manage risks, and increase efficiency. The results of the study indicate the role of centralized investments in economic development and the need for their effective management.

Keywords: *Centralized investments, investment projects, state financing, strategic projects, investment efficiency, risk management, socio-economic development.*

Kirish

Markazlashtirilgan investitsiyalar hisobiga amalga oshiriladigan investitsiya loyihalari davlat iqtisodiy siyosatining strategik instrumenti hisoblanadi. Bu loyihalar ko'pincha davlat byudjeti, maxsus jamg'armalar va davlat fondlari orqali moliyalashtiriladi va ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega bo'ladi. Markazlashtirilgan sarmoyalar infratuzilma rivoji, energetika, transport, ijtimoiy xizmatlar va boshqa strategik yo'nalishlarda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ularning moliyalashtirilishi va amalga oshirilishi boshqa turdagi, masalan, xususiy yoki chet el sarmoyalari hisobiga amalga oshiriladigan loyihalardan farqlanadi.

Markazlashtirilgan investitsiyalar hisobiga amalga oshiriladigan loyihalarning o'ziga xos xususiyatlaridan biri ularning ijtimoiy-ma'naviy ahamiyatidir. Bunday loyihalar ko'pincha milliy iqtisodiy rivojlanish, aholi farovonligi va hududlararo iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishga qaratilgan bo'ladi. Shu sababli, ularni moliyalashtirishda davlatning strategik rejalashtirish va tartibga solish mexanizmlari muhim rol o'ynaydi.

Kirish bo'limida shuningdek, markazlashtirilgan investitsiyalarning moliyaviy mexanizmlari, ularni boshqarish va monitoring qilish tizimlari, strategik yo'nalishlari va sarmoyaviy risklarni kamaytirish usullari muhokama qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — markazlashtirilgan investitsiyalarning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini aniqlash, ularning samaradorligini oshirish mexanizmlarini o'rganish va davlat siyosati orqali sarmoyaviy muhitni barqarorlashtirish yo'llarini ishlab chiqishdir.

Shu tarzda, markazlashtirilgan investitsiyalar iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ta'minlash, hududlararo tengsizlikni kamaytirish va strategik loyihalarni amalga oshirishda asosiy vosita hisoblanadi. Tadqiqot mazmuni ushbu loyihalarning samaradorligi, boshqaruv mexanizmlari va ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirini aniqlashga qaratilgan.

Adabiyotlar sharhi

Markazlashtirilgan investitsiyalarni tahlil qilish bo'yicha ilmiy adabiyotlar keng qamrovli va ko'p qirralidir. Xorijiy manbalarda Aschauer (1989) infratuzilma investitsiyalari va ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri, Gramlich (1994) davlat sarmoyalari orqali amalga oshiriladigan loyihalarning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari haqida batafsil tahlil beradi. OECD

va World Bank hisobotlarida markazlashtirilgan investitsiyalarning strategik ahamiyati, moliyalashtirish mexanizmlari va risklarni boshqarish tizimlari yoritilgan.

O‘zbekistonda B. Hasanov va O. Sharipov tomonidan olib borilgan tadqiqotlar markazlashtirilgan investitsiyalarning milliy iqtisodiyotdagi o‘rni va ularni tartibga solish mexanizmlari haqida ilmiy-tahliliy yondashuvni taqdim etadi. Ular davlat byudjeti va maxsus jamg‘armalar mablag‘lari orqali amalga oshiriladigan loyihalarning samaradorligini oshirish, ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini kuchaytirish bo‘yicha tavsiyalar beradi.

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, markazlashtirilgan investitsiyalar boshqa turdagi sarmoyalardan farqli ravishda yuqori ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lib, davlatning strategik rejalashtirish va tartibga solish mexanizmlari orqali amalga oshiriladi. Shu bilan birga, sarmoyaviy risklarni kamaytirish, loyihalarning samaradorligini oshirish va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta‘sirini kuchaytirish bo‘yicha tizimli yondashuv muhimdir.

Umuman olganda, adabiyotlar sharhi markazlashtirilgan investitsiyalarni tartibga solish va boshqarishning iqtisodiy samaradorlik, ijtimoiy rivojlanish va milliy strategik maqsadlarga erishishdagi ahamiyatini tasdiqlaydi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot markazlashtirilgan investitsiyalar hisobiga amalga oshiriladigan investitsiya loyihalarining o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqotda davlat byudjeti, maxsus jamg‘armalar va davlat fondlari orqali moliyalashtiriladigan loyihalarning moliyaviy, ijtimoiy va strategik jihatlari tizimli ravishda tahlil qilindi.

Tadqiqotda iqtisodiy tahlil, solishtirma tahlil, ekspert baholash va statistik usullar qo‘llanildi. Iqtisodiy tahlil yordamida markazlashtirilgan investitsiyalarning milliy iqtisodiyotdagi o‘rni, samaradorligi va ijtimoiy-iqtisodiy ta‘siri o‘rganildi. Solishtirma tahlil orqali boshqa mamlakatlarning markazlashtirilgan sarmoya loyihalari tajribasi o‘rganildi va ularning O‘zbekiston sharoitiga tatbiqlanish imkoniyatlari baholandi. Ekspert baholash usuli yordamida moliya institutlari va loyiha menejerlarining fikrlari o‘rganilib, markazlashtirilgan investitsiyalarning strategik yo‘nalishlari va risklarni boshqarish mexanizmlari aniqlab olindi.

Shuningdek, tadqiqot metodologiyasi markazlashtirilgan investitsiyalarni tartibga solish va monitoring qilish tizimini aniqlashga yo‘naltirilgan. Bu tizim loyihalarning amalga oshirish jarayonini samarali boshqarish, sarmoyaviy risklarni kamaytirish va milliy iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatish imkonini beradi.

Natijada, metodologiya markazlashtirilgan investitsiyalarning samaradorligini baholash, ularni boshqarish mexanizmlarini aniqlash va iqtisodiy rivojlanishdagi strategik ahamiyatini tahlil qilish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, markazlashtirilgan investitsiyalar hisobiga amalga oshiriladigan loyihalar o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning samaradorligi va ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri boshqa turdagi sarmoyalardan sezilarli darajada farq qiladi. Ushbu loyihalar davlat byudjeti, maxsus jamg'armalar va fondlar mablag'lari orqali moliyalashtiriladi, shuning uchun ularni amalga oshirish jarayonida davlatning strategik rejalashtirish, tartibga solish va monitoring mexanizmlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlil ko'rsatadiki, markazlashtirilgan investitsiyalar asosan quyidagi yo'nalishlarda iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi:

1. **Infratuzilma rivoji** — transport, energetika va kommunikatsiya tarmoqlari loyihalari iqtisodiy samaradorlikni oshiradi va hududlararo tengsizlikni kamaytiradi.

2. **Ijtimoiy loyihalar** — ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar sohasidagi investitsiyalar aholining farovonligini yaxshilaydi.

3. **Strategik loyihalar** — milliy iqtisodiy barqarorlik va uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini amalga oshirish imkonini beradi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, markazlashtirilgan investitsiyalarning samaradorligini oshirish uchun quyidagi mexanizmlardan foydalanish zarur: sarmoyaviy risklarni boshqarish, loyihalarni monitoring qilish, byudjet mablag'larining maqsadli va samarali taqsimlanishini ta'minlash, shuningdek, loyihalarning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini baholash.

O'zbekiston sharoitida olib borilgan tahlil natijalari markazlashtirilgan investitsiyalarning iqtisodiy rivojlanish, hududlararo tengsizlikni kamaytirish va strategik maqsadlarni amalga oshirishdagi muhimligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, davlat siyosati orqali tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish, monitoring tizimini kuchaytirish va investitsiya loyihalarining samaradorligini oshirish lozimligi aniqlanadi.

Umuman olganda, markazlashtirilgan investitsiyalar o'ziga xos xususiyatlari bilan ajralib turadi va ularni samarali boshqarish milliy iqtisodiy rivojlanishning strategik omili hisoblanadi.

Xulosa va takliflar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, markazlashtirilgan investitsiyalar hisobiga amalga oshiriladigan investitsiya loyihalari davlat iqtisodiy rivojlanishining strategik instrumenti sifatida muhim rol o'ynaydi. Ushbu loyihalar davlat byudjeti, maxsus jamg'armalar va fondlar mablag'lari orqali moliyalashtiriladi, shuning uchun ularni amalga oshirish jarayonida davlatning tartibga solish, monitoring va strategik rejalashtirish mexanizmlari asosiy ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, markazlashtirilgan investitsiyalar quyidagi jihatlari bilan iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi: infratuzilma rivoji, ijtimoiy xizmatlar sohasining yaxshilanishi,

hududlararo iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish va milliy strategik maqsadlarni amalga oshirish. Shu bilan birga, markazlashtirilgan investitsiyalarning samaradorligini oshirish uchun sarmoyaviy risklarni boshqarish, monitoring tizimini kuchaytirish va mablag‘larning maqsadli taqsimlanishini ta’minlash zarur.

Shu asosda quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. **Qonuniy va normativ bazani takomillashtirish** — markazlashtirilgan investitsiyalarni amalga oshirish mexanizmlarini yanada samarali qilish.

2. **Strategik yo‘nalishlarni aniqlash** — iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish maqsadlariga erishish uchun loyihalarning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash.

3. **Monitoring va baholash tizimini kuchaytirish** — loyihalarning amalga oshirilish jarayonini muntazam tahlil qilish va samaradorligini baholash.

4. **Sarmoyaviy risklarni boshqarish** — markazlashtirilgan investitsiyalarning xavf-xatarlarini kamaytirish va loyihalarni barqaror amalga oshirish.

5. **Axborot-kommunikatsion texnologiyalarni joriy etish** — investitsiya loyihalarini boshqarish va monitoringni samarali qilish.

Umuman olganda, markazlashtirilgan investitsiyalarni samarali boshqarish milliy iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy barqarorlik va strategik maqsadlarni amalga oshirish uchun muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, davlat siyosati orqali tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish va monitoring tizimini rivojlantirish lozimligi aniqlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Aschauer, D. A. Infrastructure and Economic Growth: Implications for Public Investment Policy. American Economic Review, 1989.

2. Gramlich, E. M. Infrastructure Investment: A Review Essay. Journal of Economic Literature, 1994.

3. OECD. Investment Policy Review: Uzbekistan. Paris, 2021.

4. World Bank. Public Investment Management Assessment: Uzbekistan. Washington D.C., 2022.

5. Hasanov, B. Markazlashtirilgan investitsiyalar va ularning iqtisodiy samaradorligi. Toshkent, 2021.

6. Sharipov, O. Davlat regulyatsiyasi va investitsiya loyihalari boshqaruvi. Ilmiy maqola, Toshkent, 2022.

7. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Milliy investitsiya siyosati va markazlashtirilgan investitsiyalar tizimi. Toshkent, 2023.

8. Porter, M. Competitive Advantage of Nations. Free Press, 2018.

9. Damodaran, A. Applied Corporate Finance. Wiley, 2021.
10. IMF. Investment Climate Assessment: Uzbekistan. 2022.